

грубої помилки, котру не знати як і пояснити супроти его власних слів, що Службник 1554 є в бібліотеці св. Юра і що він, значить, бачив его. Що се не вовсім так, переконув нас дійсний текст передмови сего Службника, котрий виданий був не Божидаром, а его сином Віцентієм, і був повторенем Божидарового видання Службника, що вишло в Венеції 1519 р. Ніде в передмові не сказано, щоби сей Божидар був Русином, а читаємо там тільки ось які характерні слова: „Сего ради и азъ грѣшній и мньши въ челоуѣцехъ Божидаръ Вукович отъ Гюрик Подгоричанинь... бывшу ми тогда въ западныхъ странахъ италъскихъ, въ славнѣмъ граде Венетіани, Богомъ наставляемъ и възревновахъ поспѣшеніемъ святого Духа, трудолюбивѣ потыщахсе съставити форми, въ еже быти угодна вьсакому прочитающому, и списахъ душеполезніе книги сіе литургіе, въ нихже божьственна и безькрьвна жрѣтва свьршаеетсе, на просвѣщеніе божьственнымъ прьквямъ“ і т. д. (И. Каратаевъ, Описаніе славяно-рускихъ книгъ, напечатанныхъ кирилловскими буквами, т. I, 122, пор. також стор. 45). Вже сама назва Вукович і сербська правопись передмови (ь зам. ъ) моглиб були переконати Гринецького, що Божидар не міг бути Русином. Шафарик (ор. cit. 152) називає его воеводою і вчислює також друки его і его сина. Про Ірмологій виданий Городецьким в р. 1700 згадував о. Петрушевич у своїй „Сводной лѣтописи съ 1700—1772“ (стор 19), підносячи власне цікаве послісловіе видавця. Одинюкий екземпляр сего Ірмологіона, який міні лучило ся бачити (власність капітули руської в Перемишлі), не має передмови.

VII. Листи Федора Заревича до Володимира Шашкевича.

Отсі листи подаємо з копій буквально списаних із оригіналів в році 1885 по смерті Володимира Шашкевича. Б. Л.

1. *Львівъ 29 Сьчня 1866.* Пане Редакторъ! Не могучи побачитися въ вами, мушу вамъ листомъ сказати те, що устно не могу.

Я обнимаю сего тыждня иншу роботу, то-жъ тяжко на мене припаде, написавшись 8 годинъ денне, и принявши иншу еще роботу, за котору мене нагороджати мусять и будутъ — не могу нїякимъ свѣтомъ дещо для вашого письма *) робити — а знаете сами, що я не въ тѣмъ пѣрью, абы мѣгъ одкинути те, за що дадутъ грошѣ. Отже упереджаю васъ объ тѣмъ, абы не привести васъ въ заводъ — и кланяюся добрымъ здоровьѣмъ. *Федоръ Заревичъ.*

2**). *Львівъ дня 22. Червня 1868.* Вельми шанобний пане Володимиръ! Годилося було вже Вамъ одписати; та справді троха лїнив-

*) Тут бесіда о літературній часописи „Русалка“, котру почав з початком 1866 року видавати Вол. Шашкевич. В „Русалці“ були надруковані Заревича писаня: повістка „Дві сестри“ (н-ри 1 і 2) і оповідане „Німа“ (н-р 3). *Б. Л.*

***) Сей лист, як і всі дальші з 1868 року, адресовані: „Wladimir Szaszkiewicz, absolv. Jurist, Derewnia, l. P. Żółkiew. — *Б. Л.*

ство такій мене здержало — але отъ уже й пишу, коли не перебують мене якимъ чортомъ бюровимъ. Листъ вашъ до Головецького я віддавъ и не знаю ніякого одвіта. Доти я написавъ 22. с. м. Сьогодні с. в. 25. кінчу, коли зможу. Головецький казавъ Вамъ уповісти, що не лишилося въ нѣго ані крихіточки зъ вашого скюртука, иначе то вінъ самъ бувъ би доділавъ кляпи.

Дальше передавъ я Целевичеви вашу волю про видаванне ділъ небіщика батька вашого, а радше я подиктувавъ ему дословно все, що ви объ сѣму писали, и казавъ тоті слова передати семинаристамъ.

Пишете Ви до мене, чи я виківчивъ обіцяні речі для вашої збірки. Нітъ, побратиме, але напишіть мені, коли думаєте видавати на певно, то я злагоджу доконче. Зъ „партичкаками“ я не заходжу собі в літераськихъ речахъ ні кришки — шкода псамъ білого хліба*).

Я писав до Васъ листъ — и це не малий, та дивно мені, що ви про нѣго не згадуєте — певно не дістали его й де рукъ. Коли его перехопили які цікаві люде, то плохо воно сталося — тамъ троха й розговорився бувъ — хоча нічого такого дурного, аби було за що встидатися.

Що би вамъ еще на боржі такого написати? Хіба збрехати — нітъ — не годиться. Якъ у сѣму листі, который не дійшовъ до васъ, такъ и въ сѣгоднішнім знова повторю, що годі намъ обомъ спати и нічого не робити. Ми, коли маємо ще силу и надію, дещо для нашої народієї справи зробити, то лишъ приходить намъ не сидіти, а нітъ, то насъ пригребуть и кури — Але, се одложимо ще на часъ який — ри здайте прифунокъ**) свій — я оженюся — та тоді — Здорові були! Вашъ другъ Ф. Заревичь.

3. Львів 28. Серпня 1868. Володимірь!

Коротко пишу: Prawda will fallen***) — можемо ві взяти — я поділавъ кроки — Firma ist gut — прийдіте якъ найскорше — або „roginiemo“. Вашъ Ф. Заревичь.

4. Львів 29. Вересня 1868. Пане Володимірь! Пишу до Васъ о новині, котора Вамъ може и придасться: Голуховскій піде прічъ, а віроятно, ніби певно, на ёго місце прийде Адамъ Потоцький. Чи воно лучше для плянівъ нашихъ, не знаю, ви сами лучше розпізнаєтеся; а коли що зъ того можете користати, то ось робіть, якъ знаєте.

*) Свою злобу на „партичкаків“, на „валебну громаду“ виявляє Заревич також в VI-ім листі, пилючи о завязаню „Просвіти“. Громада під той час не дружила ся з Заревичем. бувшим 1867 р. редактором „Руси“. Впрочім Заревич не зовсім „не заходивъ собі в літераськихъ речахъ“ з „партичкаками“, коли в „Правді“ в н-рі 14 з 15. цвітня 1868 р. друкувалось его оповідане „Вітрянниця“. — Б. Л.

**) Вол. Шашкевич приготувавъ ся тогді до другого екзамену (Prüfung) правничого. — Б. Л.

***) Тут мова о літературній часописи „Правда“. — Б. Л.

Я не робю тепер нічого, одно, що бюро мене дуже запрятусь*), друге, що не могу нічого, хоча би й воля. Я, брате, морально хорий и дуже. Зь асекурацією дуже плохо стоить, великі втрати, а тепер на нині вигорів Станіславів страшенно, маємо певність уже, що десть, леда день, розійдеться львівське Заступництво до чорта; а ти, Федю, будеш гольтяпакою знова. Немає долі тай усе пропало — що теперъ зачу — не знаю. Якъ не прийде який *deus ex machina*, то „ро-гініємо“... Клижковичъ уже пасе кози на селі — „Слово“ куліє — каца-півъ и Міськва в трубу пускає — отъ не буде далій и съ кимъ дер-тися. „So to będzie?“ Більше не пишу бо годі. Прихильний *Ф. Заревичь*.

Не плачу**) бо не є грошей! Довги мої вже войну мені видають и преногано зо мною — Чи вилізу я коли? Ого!

5. Львів дня 14. Листопада 1868. Пане Володимире! На вашъ листъ зъ дня 11. с. м., которий дійшовъ мене нині, одвічаю, хоча не маю що. Я до нічого не втручаюся, нічого не роблю, нічого не знаю, нічого не маю — стративъ місце при асекураціи, слабій такій добре на.... и koniecъ. Отже даруйте, що нічого вамъ донести не можу. Якъ приїдете до Львова, то або буду въ шпиталю, або може нігде — або — Богъ знає, де. А *propos* — де мое ліжко ви зложили? — Я не маю ніякого, а якъ остану тутъ, то би здало ся. Мій адресъ до асекураціи. Прощайте! *Ф. Заревичь*.

6. Львів дня 16. Грудня 1868. Пане Володимире! Прочитавши лише що Вашъ листъ, я й сейчасъ одписую, бодай тільки, що можу и знаю. За раду добру я вамъ щиро дякую — знаю, що се зъ доброї душі радите — але що-жъ, коли обстановки мої не ведать єї вчинити. Зо мною осьъ якъ: Місце я діставъ при банку***), за касиєра на про-винцию, до Долини. Зъ Лавровськимъ я подобривъ зовсімъ и черезъ него я те місце діставъ, та ще бачусь, вінъ и кавцию дасть за мене. У Січни маю відбіхати до Долини и обняти місце, котре дає: 500 зр. пенсії, 250 зр. на мешканє и бюро, а окрімъ сєго іще зо 300 зр. про-візії відъ забезпечень банковихъ. Місце отже добре. Оце-жъ про місце вже би й журби не було, та що иншого запиняє. Разъ, я слабій и то такій добре — відай с.....ка гуляє въ мені; а друге не маю съ чимъ навіть и рушитися зі Львова, а банкъ ажъ на місци и то *decursive* платить. Вигідне то и добре місце, та якъ до него забратися — коби хочъ здоровъ бувъ я. Правду сказавши, я самъ и виненъ — дожидавъ грошей, ходивъ за місцемъ, прозябився зъ кілька разъ и наробивъ собі лиха. Пішовъ би я до шпиталю, та вграчу лежачи тамъ місце, и вийду голий и безгрішний — то лучше такъ замучитися. Я въ такімъ поло-

*) Заревичъ бувъ тогді урядникомъ при асекураціи (*Azienda Assicuratrice*). — *Б. Л.*

**) Т. є не франкує листа. — *Б. Л.*

***) Т. зв. рустікальнимъ, заложенімъ заходами и при участі Русинів: митрополита Литвинювича и Юліяна Лаврівського. — *Б. Б.*

женню, якъ той, що его на смерть осудили, а дожидає вінъ, чи такій не подарують!

Про дівку мені згадуєте — вже по дівці — скінчився танець, а въ мені вже догарає. То-жъ про те и байдуже що говорити. Я напруживъ останнихъ часів усі сили, аби де грошей добути и вилічитися, та ба! не йде, бо родина и не відписує, жиди зовсім ворогливими стали хрестови, чужі люде для себе мають — а ти, Федю, сиди та грій ся! Отъ таке діло, батьку, треба здохнути, коли який чортъ чоловікови не подасть руки. Коби чоловікъ здоровъ, то би може де запяв яку женитьбу и видерся, а такъ то годі и тоі зачати. Отъ на такімъ разу і Ви би порадили, я би бувъ до Васъ приїхавъ и десь найшовъ изъ вашихъ сторонь яку дурну, що би дала грейцарівъ — а такъ — пррр! говъ! Але буде того про мене.

Ви згадуєте за Дольницького. Він недавно приїхавъ і бувъ у мене, я єму казавъ, що Ви якесь тамъ діло у нєго маєте — він обіцявъ писати. Послі сєго я й не бачивъ его більше.

Питаєте за „Просвіту?“ — Завязалася и було зібранне на стрільниці, безъ богослуження, бо попи не хотіли дати „ляхоманамъ“ Бога побачити. На першому зібранню було до 80 членів а зо сто публіки. Вахнянинъ бувъ головою и отворивъ засіданне досить „икаво“ базікаючи. По его слові вибрали на часъ засідання Товарницького старого за предсідателя — и зачали говорити, хто що любивъ. Говоривъ Січинський*) дуже ярко, але фантазувавъ надто. И Вахнянинъ и Січинський говорили про книжки популярні. По Січинськимъ говоривъ Заревичъ. Той, полявши студеною обох попередниківъ, зачавъ розгадувати о практичнихъ способахъ, якъ ширити просвіту міжъ народомъ — принявъ за першу задачу товариства и интелігенції постаратися о добрі книжки для шкілъ народніхъ, и указавъ системъ конечний, після которого учебники складатися мають; за другу задачу назначивъ товариству, підняти и укріпити интелігенцію, розширити красорічиву літературу и зробити своє „руське“ домашнімъ у руській, по польски говорячій хаті. Валебна „громада“ казила ся, що я говоривъ и то досить добре и довго, кривила носи и дурні вочи завертала, але старшина слухала и дала наконецъ браво.

По сєму вибрано въ видѣль: Дра Огоновського, Дра Сушкевича, Дра Комарницького, Вахнянина, Борковського, Михаляка, Коссака, маляря Устияновича и еще когось тамъ. Огоновський не принявъ оформовану президентуру, Ильницький членство виділу по закаві „ради школьної“, котора своїмъ членамъ въ яке небудь товариство вступати наказала. Президентомъ оставъ Вахнянинъ, віце Сушкевичъ. Говоривъ такожъ дуже красно пішъ Заячковський зъ Стрийського — проче незамітне. Отъ и все, що знавъ, написавъ я — більше о Львові не

*) Січинський Андрій. — Б. Л.

знаю, бо нікуди не ходжу. Хоча маю часъ, однако дуже мало або нічого не роблю, хіба читаю, що зловю.

Може відки де сими днями який гріш упаде, то візьмуся лічити, а доти „на кобуле“ еще буде. Напишіть, за скоро не маєте що лучшого робити, а пишіть що много. Не хворуйте, дома кланяйтеся добримъ здоровьемъ и „бодрствуйте“. Вашъ прихильникъ *Ф. Заревичъ*. Адресъ мій № 651 ²/₄.

VIII. Лист Анатоля Кралицького до Володимира Шашкевича.

(З копії списаної з оригіналу в році 1885 по смерті Володимира Шашкевича. — *Б. Л.*)

На Горі Черницевої, 16/28 Январа 1866.

Ваше Благородіє, Милостивий Государь!

Невладѣя знаніємъ граматическихъ засадъ Вашей впрочемъ хорошей газеты для народа*), я не въ состояннїи исполнити данного мною приобѣщанія, которое сдѣлалъ я прежде, чѣмъ видѣлъ 1-ое № Вашей газеты. — О чемъ увѣдомити Васъ считаю себѣ долгомъ совѣсти, чтобы Вы присылая мнѣ почетный экземпляръ, необременяли себя излишними издержками. Впрочемъ примите выразъ особеннаго моего почитанія. Вашъ покорный слуга: *Ан. Кралицкій*.

*) Беседа тут о „Русалці“. — *Б. Л.*